

Recenzja
Rozprawy doktorskiej mgr Agnieszki Kopec

**Model poczwórnej helisy a rozwój regionalny oparty na innowacjach –
analiza wybranych przypadków**

Dysertacja zlokalizowana jest tematycznie w dziedzinie nauk ekonomicznych, w dyscyplinie ekonomia. Przygotowana została w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie w Kolegium Ekonomiczno-Społecznym. Promotorem pracy jest dr hab. prof. SGH Izabela Zawiślińska a promotorem pomocniczym - dr Paweł Kaczmarczyk. Praca doktorska jest obszernym opracowaniem liczącym 433 stron. Zawiera wstęp, pięć rozdziałów merytorycznych, zakończenie, bibliografię i załączniki.

Struktura rozprawy doktorskiej

Analizując strukturę dysertacji, należy zwrócić uwagę na jej proporcje i chronologię narracji. W pierwszej części Autorka bada uwarunkowania rozwoju regionalnego (oparte na innowacjach), prezentując wybrane determinanty. Dalej opisuje istotę i teoretyczne uwarunkowania modeli rozwoju innowacji. W następnej części obszernie zaprezentowano doświadczenia międzynarodowe, opisując oddziaływanie modelu potrójnej helisy (TH), na którym opiera się autorska koncepcja modelu poczwórnej helisy (QH). Pokazano w jaki sposób model poczwórnej helisy jest przydatny dla oceny oddziaływania poszczególnych czynników w rozwoju regionalnym opartym na innowacjach w krajowych warunkach - na przykładzie regionu podkarpackiego. Każdy rozdział wieńczy podsumowanie. Elementem zamykającym jest scenariusz wywiadu pogłębionego. Przyjęta struktura jest jak najbardziej trafna. Autorka wykorzystwała w procesie badawczym 404 pozycji piśmienniczych (polskich i zagranicznych) składających się z wydań książkowych oraz artykułów naukowych. Swoje rozważania oparła też na bardzo bogatym katalogu wykorzystanych aktów prawnych, opracowaniach i raportach oraz materiałach netograficznych.

Metodologia pracy naukowej

Na uwagę zasługuje prawidłowa metodologia prowadzenia pracy naukowej. Temat pracy doktorskiej jest sformułowany ambitnie, odnosi się do ważnych i bardzo aktualnych zagadnień w wymiarze teoretycznym i aplikacyjnym. Układ chronologiczny problemów

poruszanych w dysertacji jest logiczny, zgodny z racjonalnymi założeniami, adekwatny do postawionego celu pracy i przyjętych założeń.

Celem głównym jest „przedstawienie i analiza wpływu na rozwój regionów relacji pomiędzy sferą nauki, przedsiębiorstwami, instytucjami rządowymi i samorządowymi oraz mediami i społeczeństwem obywatelskim, które określają model poczwórnej helisy (QH)”. **Cele towarzyszące** to „usystematyzowanie wiedzy teoretycznej z zakresu rozwoju regionalnego opartego na innowacjach, w którym współcześnie kluczową rolę odgrywa skuteczna komercjalizacja badań naukowych” oraz „identyfikacja czynników decydujących o rozwoju regionalnym opartym na innowacjach ze szczególnym uwzględnieniem elementów tworzących model poczwórnej helisy”.

Teza główna dysertacji brzmi: „zastosowanie modelu poczwórnej helisy przyczynia się do racjonalizacji organizacji i zarządzania innowacyjnymi projektami regionalnymi oraz silniejszego oparcia rozwoju regionalnego na innowacjach i przyspieszenia jego dynamiki”. Sformułowano też pięć **hipotez cząstkowych** nawiązujących do tezy głównej.

Oceniając metodologię pracy należy ją uznać za właściwą. Dobrze w dysertacji zaprezentowano literaturę przedmiotu, krajową i zagraniczną, opisując ewolucję jej treści. Omówiono różne koncepcje teoretyczne w pierwszej części pracy, co jest istotne, ponieważ działanie praktyczne powinno opierać się na pewnych koncepcjach teoretycznych. Natomiast koncepcje teoretyczne powinny być - i są budowane w oparciu o doświadczenia praktyczne.

Adekwatnie do metody badawczej dobrano też i zastosowano właściwe narzędzia. Dla potrzeb empirycznych wykorzystano kilka metod badawczych, których dobór należy ocenić bardzo pozytywnie. W przemyślany sposób dobrano też próbę badawczą. Stanowią ją przedstawiciele czterech ośrodków tworzących model helisy Q/H na Podkarpaciu. Wywiady bezpośrednie dostarczyły materiałów pozwalających zebrać niezbędne informacje, zweryfikowane następnie przy pomocy różnych narzędzi badawczych.

Merytoryczna zawartość dysertacji

Recenzowaną pracę otwiera **wstęp**. Zaprezentowano tu istotę zmian społecznych i ekonomicznych zachodzących we współczesnym świecie. Zmiany te są wywołane inspiracją do szukania rozwiązań pozwalających na poprawę warunków życia w lokalnym środowisku, zmiany te wyrażają starania, by otoczenie w którym funkcjonujemy było satysfakcjonujące. *Pragniemy żyć w regionach rozwiniętych, charakteryzujących się dobrymi warunkami do życia,*

z dostępem do dobrze płatnej pracy, usług społecznych czy opieki zdrowotnej. Ważna jest również jakość środowiska naturalnego oraz poziom bezpieczeństwa. Każde społeczeństwo jest zainteresowane, by region był obszarem dobrze rozwiniętym i systematycznie się rozwijającym, zmieniającym na lepsze. Jak pokazuje praktyka, powszechnym jest odniesienie do tych regionów, gdzie żyje się lepiej. Odniesienie do tego, czy obecnie żyje się lepiej niż wcześniej i czy możemy mieć nadzieję na lepszą przyszłość.

Docenić należy pracę Autorki, która nie tylko prezentuje wiele kategorii regionu ale także wybiera kilka najważniejszych koncepcji teoretycznych odnoszących się do rozwoju regionalnego. Są to: teoria inteligentnej specjalizacji, teoria rozwoju zrównoważonego oraz teoria rozwoju zintegrowanego.

Niezwykle ważną rolę w procesie rozwoju gospodarczego, szczególnie w wymiarze regionalnym odgrywa nauka. Nauka współcześnie pełni szczególną rolę. Służy swoimi efektami dla rozwoju administracji, biznesu, polityki gospodarczej czy mediów. Już sformułowana przed 30 laty koncepcja Triple Helix (TH) pokazuje na istotną rolę nauki w rozwoju gospodarczym i wynikające z tego interakcje z otoczeniem; sektorem biznes, i administracji oraz tworzy ramy opisu związanych z tym zjawisk. Analizując to co dzieje się w każdej z tych helis, można dostrzec efekt synergii związany z przenikaniem się efektów funkcjonowania i współpracy instytucji z tych sfer. Powstają organizacje pośrednie które łączą trzy światy: nauki, biznesu i administracji, jak inkubatory przedsiębiorczości, parki technologiczne czy jednostki komercjalizacji badań i ochrony praw patentowych. W ostatnich latach model ten uzupełniono o sferę mediów i społeczeństwa obywatelskiego, budując koncepcję poczwórnej helisy (Quadruple Helix). Uzasadnieniem dla tej zmiany jest rosnąca rola społeczeństwa i konsumentów dóbr. Oczywiście wymaga to tworzenia wśród ludzi i grup społecznych wielu nowych relacji, więzi, norm i wartości, postaw i przekonań, a także ich ewolucji i powolnych przeobrażeń. Szczególną rolę odgrywa w tym Internet, dzięki któremu życie dynamicznie i powszechnie przenosi się do mass mediów społecznościowych. Takie platformy, jak dla przykładu Facebook czy Instagram i inne, to płaszczyzna na której coraz więcej się dzieje, gdzie coraz chętniej i powszechniej jesteśmy obecni i podejmujemy bardzo dużo decyzji – szybko, tanio, sprawnie i wygodnie. Rodzi się i dynamicznie rozwija metoda społecznych nowych relacji, więzi, norm i wartości, postaw i przekonań – trafnie pisze Autorka.

Słusznie w dysertacji podniesiono też rolę etycznych zachowań, co współcześnie jest bardzo ważne. Współpraca pomiędzy elementami poczwórnej helisy wymaga, aby podmioty

wchodzące w jej skład, w zachodzących między nimi relacjach charakteryzowały się wysokim stopniem etyki oraz wysokim poziomem zaufania. Ekonomia oparta wyłącznie na dynamice czy poziomie PKB już nie satysfakcjonuje. Historycznie stosowane wskaźniki pełnią oczywiście nadal ważną rolę ilościową (pozwalają ocenić dynamikę zmian), jednak są one współcześnie niewystarczające i traktowane jako uproszczone. Ważne znaczenie dla potrzeb badania rozwoju regionalnego mają natomiast odpowiednie wskaźniki ilościowo-jakościowe, pozwalające mierzyć zmiany w czasie i w przestrzeni, uwzględniać wartość środowiska naturalnego, odnawialnej energii czy komfortu społecznego. Dobrze więc, że Autorka dla potrzeb usystematyzowania posiadanej wiedzy przedstawiła wybrane koncepcje dotyczące rozwoju regionalnego.

Ważną częścią opracowania jest prezentacja doświadczeń międzynarodowych, pokazujących działanie modelu TH/QH i jego wpływ na rozwój regionalny (oparty na innowacjach) na przykładzie USA – stany: Massachusetts, Kalifornia i RFN – kraj związkowy Badenii-Wirtembergii, Izraela – w dystrykcie Tel Awiwu oraz w jego otoczeniu. Badanie tego, co już osiągnęli ci, którzy mają się czym pochwalić, jest ze wszech miar słuszne. Chodzi bowiem o to, by skorzystać z wdrożonych na świecie rozwiązań, jeżeli to będzie uzasadnione i możliwe w naszych warunkach. Dobranie wymienionych przykładów jest uzasadnione, ponieważ w USA już przed prawie pół wieku prawnie uregulowano odpowiednie zmiany, które złożyły się na przyszłą koncepcję TH/QH. Zaprezentowane regiony z różnych kontynentów posiadają też pewne wspólne elementy. Tu funkcjonują prestiżowe w rankingach światowych uczelnie wyższe. Uczelnie te ściśle współpracują z administracją i biznesem, które to jednostki dofinansowują prowadzone badania naukowe, zwracając uwagę i doceniając ich aplikacyjny charakter. Uwzględnić też należy jak najlepszą współpracę szkół wyższych z administracją publiczną, sektorem prywatnym, instytucjami społecznymi i rządowymi. Zauważyć należy wzajemne efekty: uczelnie mają wybitnych uczonych (wielu laureatów Nobla), utalentowanych absolwentów a biznes pozyskuje kadrę świetnie przygotowanych specjalistów.

Czytając ten fragment dysertacji, docenić należy wstrzemięźliwe podejście Autorki do implementacji tamtejszych rozwiązań, kiedy słusznie pisze (s. 200): „*Ostrożnie należy podejść do próby replikowania rozwiązań w państwach będących na różnym poziomie rozwoju, ponieważ, z nielicznymi wyjątkami, są to zazwyczaj próby nieuzasadnione i nieudane (powielanie działalności firm z Doliny Krzemowej)*”.

Część empiryczna dysertacji to analiza przydatności modelu poczwórnej helisy dla potrzeb analizy rozwoju regionalnego, opartego na innowacjach w polskich warunkach, na przykładzie regionu podkarpackiego. Bardzo dobrze ocenić wypada dobrany przedmiot badawczy. Powszechnie uznaje się, że region podkarpacki - z miastem Rzeszów na czele - jest miejscem wielu dynamicznych, innowacyjnych zmian. Jednak to powszechne przekonanie powinno być rzetelnie i profesjonalnie zbadane, na ile opinia na ten temat jest uzasadniona, i przede wszystkim, jakie są czynniki powodujące ten stan rzeczy, jaka jest ich rola i skala działania. Region podkarpacki (zamiennie używa się terminu administracyjnego województwo) posiada swoją specyfikę. Z jednej strony, był regionem od lat słabo rozwiniętym, a z drugiej strony systematycznie i konsekwentnie nadrabiał zaległości. Potencjał gospodarczy jest tu mniejszy niż w innych regionach kraju. Jednak dynamika wdrażanych innowacyjnych rozwiązań jest większa niż w innych częściach Polski Wschodniej, co jest widoczne w rankingach regionów. W tej części dysertacji bardzo dobrze opisano i scharakteryzowano historię regionu, jego specyfikę, kapitał ludzi i społeczny, zasoby materialne, infrastrukturę, pozycję na tle innych regionów. Dokonano ogólnej charakterystyki interesariuszy QH w regionie, wskazując na szczególną rolę sektora nauki (głównie uczelni wyższych) a także parków naukowo-technologicznych i przemysłowo-technologicznych, będących istotnym czynnikiem determinującym innowacyjność w województwie. Pokazano też rolę organizacji rządowych i samorządowych oraz instytucji otoczenia biznesu i platform startowych jako podmiotów kreowania polityki rozwoju. Słusznie i trafnie wyeksponowano rolę społeczeństwa obywatelskiego i mediów. Zaslugą Autorki jest pokazanie wpływu powiązań i współpracy między ośrodkami QH, na rozwój oparty na innowacjach regionu podkarpackiego w tym obecności elementów helisy QH w dokumentach „Regionalnej Strategii Rozwoju” dla województwa podkarpackiego.

Jednoznacznie można uznać, że postawione w dysertacji zadania zostały zrealizowane. Dotyczy to sformułowanego celu głównego i celów towarzyszących. Zweryfikowano pozytywnie tezę główną. Potwierdzono także założenia wyrażone w sformułowanych hipotezach częściowych. Wnioski i opinie zamieszczone w zakończeniu, generalnie zostały uzasadnione merytorycznie.

Problemy dyskusyjne

Prezentując literaturę przedmiotu i oceniając ją krytycznie, Autorka pisze: *Wiele prac naukowych jest poświęconych sprawom rozwoju regionalnego, jednak nie ma jednolitej*

definicji oraz jednego wskaźnika mierzącego rozwój regionalny. W innym miejscu, „...należy, we współpracy z innymi krajami wypracować jednolity doskonały wskaźnik mierzący rozwój regionalny...”. Nie kwestionując tej opinii, można jednak zastanowić się, czy pojawi się powszechnie przyjęta, jednolita definicja i uniwersalny (jednolity doskonały) wskaźnik. Nawet jeżeli tak, to prawdopodobnie będzie to formuła, która szybko zostanie zmodyfikowana. Charakter zmian w środowisku i ich niezwykła dynamika wymuszają ciągłą modyfikację definicji „rozwoju regionalnego” i stosowanych wskaźników cząstkowych. Bogactwo funkcjonujących koncepcji regionu daje możliwość ich elastycznej interpretacji. Nie utrudnia to badań, gdyż dla celów naukowych można posłużyć się wyjściowo pojęciem regionu według Wspólnotowej Karty Regionalizacji – co też i uczyniono w pracy. Zapewne różne wskaźniki są potrzebne i konieczne dla badania zmian w poziomie rozwoju regionu, jednak można wątpić, czy uda się stworzyć wskaźnik „doskonały”. Sposób myślenia jest co do zasady słuszny i nie sposób pomniejszać wartości zaangażowania Autorki w poszukiwanie rozwiązań bardziej przydatnych niż obecne, jednak chyba jest to w najbliższej przyszłości niemożliwe.

Sumując prowadzone badania Autorka pisze: *Z przeprowadzonych badań jakościowych wynika, że najsilniejszy wpływ modelu QH na rozwój obszaru wystąpił w okolicach miasta Rzeszowa... Jednocześnie wystąpił brak odpowiedniego poziomu inwestycji w tzw. peryferie, które mogłyby się rozwijać w sposób równomierny. Związane jest to z m.in. z brakiem silnych uczelni wyższych poza stolicą województwa, niską jakością kapitału społecznego i słabo rozwiniętą infrastrukturą. W niektórych przypadkach czynnikiem, który wpłynął niekorzystnie był brak sprzyjającego otoczenia politycznego oraz wzajemnego zaufania. Wyraża swoją opinię: „...aby następowała dalsza innowacyjność regionu, należy koniecznie inwestować w rozwój kapitału intelektualnego Podkarpacia. Oprócz ośrodka edukacyjnego w Rzeszowie niezbędne są ośrodki naukowe w innych regionach. Potrzeba powstania instytutów badawczo-naukowych na terenie północno-zachodniego Podkarpacia oraz w okolicach Przemyśla i na południu województwa. Środowisko naukowe jest jedną z helis w modelu. Można i należy zastanowić się nad tą koncepcją. Tworzenie nowych ośrodków wymaga czasu, nakładów finansowych i środków materialnych, odpowiedniego potencjału intelektualnego. Propozycja Autorki o „konieczności inwestowania w innych miejscach regionu...” jest bardzo dyskusyjna. Zapewne potrzebne by były obszerne, czasochłonne i kosztowne badania, by potwierdzić – lub zanegować sformułowaną opinię.*

Obserwując zmiany w regionie podkarpackim w ostatnich kilku dekadach, analizując czynniki które te zmiany multiplikowały, czytając też dysertację chciałoby się poznać opinię w

następującej kwestii: Czy nie należało uwzględnić roli i wkładu szczególnego zaangażowania Prezydenta Rzeszowa w dynamiczny i innowacyjny rozwój stolicy regionu podkarpackiego a tym samym całego regionu? Tadeusz Ferenc to ekonomista, polityk i samorządowiec, poseł na Sejm. Był radnym w UM Rzeszów w latach 1994 – 2001, a następnie prezydentem Rzeszowa - wybieranym w latach 2002 – 2021 zawsze w pierwszej turze, cieszący się bardzo wysokim poparciem społeczności lokalnej. Być może w trakcie obrony pracy doktorskiej będzie okazja by poznać stanowisko Autorki na temat tego, jak ocenia osobiste zaangażowanie prezydenta w rozwój Rzeszowa i na ile to zaangażowanie przekładało się na funkcjonowanie helisy? Czy nieuwzględnienie tego w metodzie badawczej było uzasadnione ?

Uwagi szczegółowe:

Niektóre źródła podane są bez możliwości dokładnej identyfikacji (np. 775-779 s. 234).

Inne źródła są wskazaniem strony ogólnej (bazowej) a nie odnoszą się do konkretnych danych, np.: (782-787,853-864,893,895,896).

Zdaniem Recenzenta niepotrzebne jest cytowanie po kolei kilku zdań z jednego źródła. To zapewne można napisać swoimi słowami, jeden raz cytując odpowiedniego Autora. Np.; s.101,123-124, 124 – 126, 175, 205,206, 222, 224.

Konkluzja

Przedłożoną do oceny dysertację doktorską mgr Agnieszki Kopeć „**Model poczwórnej helisy a rozwój regionalny oparty na innowacjach – analiza wybranych przypadków**” należy uznać za pracę naukową. Stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Potwierdza ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dziedzinie nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Spełnia odpowiednie dla rozpraw doktorskich wymagania formalno-prawne i może być dopuszczona do publicznej obrony.

Lublin, 16 sierpnia 2023 r.

prof. dr hab. Marian Żukowski